

Transversal¹ İnsan Sonrası Bilimler^{2*}

Rosi BRAIDOTTI³
Çev. Elif Derya ŞENDURAN⁴

Geliş Tarihi: 01.07.2023
Kabul Tarihi: 19.12.2023
Yayın Tarihi: 25.12.2023
Değerlendirme: İki Dış Hakem /
Çift Taraflı Körleme
Makale Türü: Çeviri

Atf Bilgisi:

Braidotti, Rosi. (2023). Transversal İnsan Sonrası Bilimler (Çev. Elif Derya Şenduran). *International Journal of Language and Translation Studies*, 3 (2), 195-213.

Benzerlik Taraması: Yapıldı –
iThenticate

Etik Bildirim:
lotusjournal@selcuk.edu.tr

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans Yazarlar: Dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Öz

Transversal Beşeri Bilimler Sonrası, insan sonracılık ve insan merkezilik sonrasının yakınsaması içinde ortaya çıkar. Çevresel, tıbbi ve dijital insani bilimler, akademik uygulamayı ileri teknoloji ve iklim değişikliği konularına doğru yeniden yerleştirmektedir. Yeni bir materyalist teorik çerçeve, değişik çeşitlerde, Beşeri Bilimler sonrasını, bilişsel kapitalizmin kar amaçlı bilgi üretimi uygulamalarından, topluluk güdümlü, kar amaçsız küçük çaplı bilgiye dayalı deneyleri kadar, ayırt etmeye yardım edecektir.

Anahtar Kelimeler: İnsan sonrası düşünce, insan sonrası bilimler, transversallik

¹ Trans- öneki, transbedensellik, transdisiplinler, transtür kelimeleri ile Braidotti'nin çalışmalarında öne çıkmaktadır. (Bakınız İnsan Sonrası)

² Posthumanities: İnsan Sonrası Bilimler

* Etik Beyan: *Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Braidotti, Rosi. "Transversal Posthumanities" *Philosophy Today* Volume 63, Issue 4, Fall 2019, pp.1181-1195 <https://doi.org/10.5840/philtoday2020128318> [Telif Hakkı Sahibi]. *Philosophy Today* izniyle yeniden basılmıştır

³ Prof. Dr. Utrecht Üniversitesi.

⁴ Dr., Bağımsız Araştırmacı, ORCID ID: 0000-0002-4840-5053 e-mail: elifderyasenduran@outlook.com

The Transversal Posthumanities *

Rosi BRAIDOTTI⁵

Çev. Elif Derya ŞENDURAN⁶

Date of Submission: 01.07.2023

Date of Acceptance: 19.12.2023

Date of Publication: 25.12.2023

Peer-Review: Double

Anonymized - Two External

Article Type: Translation

Citation:

Braidotti, Rosi. (2023). The Transversal Posthumanities (Çev. Elif Derya Şenduran). *International Journal of Language and Translation Studies*, 3 (2), 195-213.

Plagiarism Checks: Yes - iThenticate

Complaints: lotusjournal@selcuk.edu.tr

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Abstract

Transversal PostHumanities emerge within the posthuman convergence of posthumanism and postanthropocentrism. Environmental, medical, and digital humanities reposition academic practice towards advanced technologies and climate change issues. A neomaterialist theoretical framework will help distinguish different kinds of posthumanities: from the profit-oriented knowledge production practices of cognitive capitalism, to community-driven, non-profit experiments with minor knowledges.

Keywords: posthuman thought, posthumanities, transversality

Ethical Statement: * It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Braidotti, Rosi. "Transversal Posthumanities" *Philosophy Today* Volume 63, Issue 4, Fall 2019, pp.1181-1195 <https://doi.org/10.5840/philtoday2020128318>

⁵ Prof. Dr. Utrecht University.

⁶ Dr., ORCID ID: 0000-0002-4840-5053 e-mail: elifderyasenduran@outlook.com

Günümüzde birçok araştırma üniversitesi, program, ders müfredatı ve çevresel insani bilimler, dijital, tıbbi, sinirsel, coğrafi, global ve diğer “yeni” insani bilimlerin alanlarını, gururla sergilemektedir. Peki, biz bu kurumların ve söylemlerin yaygınlaşmasıyla ilgili ne yapmalıyız? Benim bu yazıdaki amacım, teorik bir çerçeve analizini, kısaca gözden geçirerek tanıtmaktır.

Transversal Beşeri Bilimler sonrası (PostHumanities) olarak adlandırdığım gelişen görüngüler, bir yanda post-hümanizmin, diğer yanda insan merkezilik sonrasının yakınsaması olarak tanımlanan, insan sonrası çıkmazının içinde meydana gelir (Braidotti, 2013, 2017, 2019, Braidotti and Hlavajova, 2018). Post-hümanizm, sözde evrensel ve her şeyin ölçüsü olan, Hümanizmanın ideali, “Erkek insanın”⁷ eleştirel değerlendirilmesini öncülerken, insan-merkezcilik-sonrası, tür hiyerarşisini ve insan merkeziliğin istisnacı özelliğini eleştirir. Her ne kadar birbirleriyle örtüşüp, genel münazaralarda karşılıklı değiş tokuşla kullanılabilmeye eğilimli olsalar da, hem düşünsel soybilimde, hem de onun sosyal dışavurumlarında, oldukça ayrık ve farklı olaylardır. Deneyimlerinin, yakınsama yönlerine vurgu yaparak, özgünlüklerine saygı duymaktan, ama aynı zamanda kişisel bilgi iddialarını ayırmaktan kaçınmak istiyorum.

“Beşeri Bilimler Sonrası”, insan sonrası tarihsel koşulda, insani bilimlerin tekrar konumlanmasını tarif eden, hem özneler hem de nesnelere bilgileri için yeni bakış açıları açan bir terimdir. “Beşeri Bilimler Sonrası”, ampirik zeminleşmiş insan sonrası yakınsamaların eleştirel yaklaşımlarını ve aynı zamanda onunla ilgilenen, yaratıcı ve spekülasyonlu biçimleri ifade eder. Her iki durumda da, insan için önemsememenin imlemesi olmaktan uzak oluş, insan sonrası bir kavramsal araç olarak, transversal bağlar ve çoklu ölçeklerle, katmanlar ve insan sonrası çağdaş özneler için lokasyonlarla, onu anlayışımızı büyütmeyi amaçlar. Bu maddi yönden iliştilenmiş⁸ ve cisimleşmiş⁹ koordinatlar, canlı maddenin organik ve teknolojik değişkenlerdeki çeşitliliğinin, özel ayrıcalığı olan insanın dışındakini, anlamamıza yardım eder. Aslında, insan, insan sonrası yakınsamada tekrar şekillendirilen güncel oluşumlardan sadece biridir.

İnsan sonrası yakınsama, ileri kapitalizmin hızlanmasında (ya da yersiz yurtsuz kılma / tekrar yerleştirme) özellikle endişe verici tarihsel şartlar ve çerçevede yerleşiktir. Bu şizoid veya yapısal olarak parçalanmış bir sistem (Deleuze ve Guattari, 1987): ileri teknolojilerin

⁷ Man: Erkek insan. Braidotti eserlerinde baş harfini büyük olarak yazdığı ve sözde üstünlüğü ile öne çıkan, kategorileşmiş maskülen insan grubundan bahsetmektedir.

⁸ embedded

⁹ embodied

insanlıktan çıkmış zekasıyla güdülenen bir bilgi ekonomisidir. Aynı zamanda bilişsel kapitalizm (Moulier-Boutag, 2012) ya da platform kapitalizmi (Srniczek, 2016) olarak bilinen, bu Dördüncü Endüstri Devrimi (Schwab, 2015), yine çevrenin dünyevi yıkımı ve Antroposen¹⁰ veya Altıncı Kitlesele Yok Oluş (Kolbert, 2014) olarak da bilinen, iklim değişikliğinin hızlanmasının çakışmasıyla olmaktadır.

Bu çelişkili olayların yakınsaması, akademik insan sonrası bilginin üretilmesinin başından beri özünde olan soruyu yoğunlaştırır, şöyle ki: insani bilimlerdeki insan nedir? İnsan için, referansın temel birimindeki hangi sanılar; hem söylemlerde, hem de kurumsal olan bu alanın pratiğinde, ima edilmektedir? Benim argümanım, geleneksel insani bilimlerdeki krizden çok uzakta kalmış Beşeri Bilimler sonrasında, üretici bir örnek olmasıdır. Çağdaş bilginin doğuşa ait tekrar eden tanımını, bir yandan teknolojik aracılığın yayılmasını, aynı zamanda pek çok yerde mevcut olmasını, diğer yandan, çevresel tahribatın artışını ve türlerin neslinin tükenmesini sağlar. Transversalliğin kavram ve pratiği, insan sonrası yakınsamanın iki kutbu arasındaki bir dengeye dikkat çekmeye, yardımcıdır.

Dikkat edilecek olan, insanın, tarafsız bir terim değil, güç ve unvana ulaşmayı endeksleyen terim olmasıdır. Ben; geleneksel beşeri bilimlerin normatif epistemik yapısı olarak kabul ettiği ve birleştirdiği Hümanizmi savunuyorum. Sonuç olarak, beşeri bilimler, evrenselci, Avrupa merkezci, heteronormatif ve maskülen dünya görüşlerini (Baridotti, 2011a, 2011b) alternatif olarak eleştirmeyene (Foucault, 1970) veya kavgacı (Said, 2004) formlarını değerlendirebilene başvurmuştur. Son otuz yıldan fazla, bu içerden yapılan sanıların sınırları, sosyal hareketlere ve kendilerini “araştırma konuları” (Braidotti, 2013 2016a) olarak adlandıran eleştirel söylemlere maruz bırakılmıştır. Kadınların eşcinsel, lezbiyen, cinsiyet, feminist, kuir çalışmaları, ırk, postkolonyal, madun çalışmaları, kültürel çalışmalarla birlikte, film, televizyon, medya çalışmaları, bilim ve teknoloji çalışmaları, ilk jenerasyon çalışmalarının öncü örneklerindedir. Bu örnekler, insancıl, “aklıyla hareket eden Erkek insanın” (Lloyd, 1984) yapısal “ötekilerinin” bilgisi ve içgüdüsünü seslendiren köktenci epistemolojileri yapılandırır ve bunları bilgi üretiminin trans-disipliner formları içine taşırlar. Ama daha sonra değineceğim gibi, ötekilerin insan merkezliliği, düşünülmemiştir ve bundan dolayı incelenmesi eksik kalacak kadar içkin olmuştur.

¹⁰ Antroposen, İnsan Çağı olarak adlandırılan döneme verilen addır. Jeolojik olarak buzul çağı Pleistosen’in bitmesiyle Holosen dönemine girilmiştir. Yeni iklimlerin oluşmasıyla bazı canlıların nesli tükenmeye başlamıştır. 2000 yılında Crutzen ve Stoermer “Antroposen” terimini kullanmıştır. https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/antroposen_cag.

Bu eleştirel çalışmalar, bir yandan rasyonelliğin ve şiddetin, bilimsel gelişmenin yakınlığına, diğer yandan yapısal çöküşün ve dışlamanın uygulamalarına maruzdur. Bu, bilim karşıtlığının bir tutumu olarak değil, daha çok ikili olmayan, sosyal alanda dışlanmışın durumu açısından, bilim, felsefe ve sanat çalışmalarının çok yönlü değerlendirilmesini amaçlar. Bilinen uygulama ve yaşanmış deneyim üzerine yeterli anlam için arayışı temellendirmeye, çalışmaların söylemleri, güç ilişkilerini çok ciddiye alır. Söylemler, “Erkek insanın” azalan değer hiyerarşi ölçüsü üzerinden, değişikliklerin yapılandırılmasıyla, kendi hegemonik benlik-anlamasını, organize eden dışlayıcı bir kategori olduğunu tartışır. Sonuç olarak, cinselleştirilmiş, ırksallaştırılmış ve doğallaştırılmış¹¹ “ötekiler” sadece hümanistik normdan farklı değil, aynı zamanda, Erkek insanın cisimleşmesinden daha az değerli olmuştur. Erkek insanın ötekileri, sosyal olarak kenara itilmiş ve insandan aşağı statüdeki tek kullanımlık vücutlara indirgenmiştir.

Eleştirel “çalışmalar”, “aklın tek tip kültürlerini” (Shiva 1993) yani iki öne çıkan unsuru, yavaş yavaş aşılıyarak, bir yandan yapısal insanmerkezcilik, diğer yandan Avrupa merkezcilik, ya da “metodolojik nasyonalizmi” (Beck 2007), akademik beşeri birimlerin kurumsal uygulamasının şekillendirmiş olduğunu öne sürmüştür. Şaşırılmayan bir durum olarak, eleştirel çalışmalar, kurullarla, adetlerle ve akademik disiplinlerin kurumsal protokolleriyle sert müzakereler başlatmıştır. Bazıları kendi yarıklarına yerleştiler, diğerleri ise göçerkonar yola koyuldular (Braidotti, 1991; 2011 a; Stimpson, 2016) ve merkezden dışa doğru hareket ettiler, ki ben bu harekete bilgi üretme uygulamalarının dünyasal-varoluşu¹² adını veriyorum (Braidotti, 2016b).

Dışlananların deneyimleri ve onların hakları için düzenlenen kampanyalar üzerine yapılan vurgu çalışmaların eleştirel yörüngesi sadece başlangıç noktası olarak sonuçlanmıştır. Diğer tehlikede olan şey ise, insan olmanın ne manaya geldiğinin, başka bir deyişle, normun değişiminin yenilenmiş tanımıdır. Radikal içkinliğe ve perspektifle ilgili politik lokasyonlara dönüşte (Braidotti 2018; 2019) “Erkek insanın” hile ile evrenselci varlıkbiliminin, cinselleştirilmiş, cinsiyet ayrımı yapılmış, ırksallaştırılmış ve ekolojikleştirilmiş olduğunu, dolayısıyla kapsamlı olmayı çeşitliliğini ve nesnellliğini geliştirdiğini tartıştım.

İnsan sonrası yakınsama, daha çok da kabul edilmemiş insan merkezcilikleri hedef göstererek, eleştirel söylemlerin konusunun yönünü değiştirir. Bu değişikliğin ilk işaretleri, insan olmayan nesnelere ve bilginin öznelere ile yakın ilişki kuran ikinci jenerasyon eleştirel

¹¹ sexualized, racialized, naturalized (Braidotti 2019, 1181)

¹² becoming-world

çalışmaların içinde, fark edilebilir. Kayda değer örnek olarak, hayvan çalışmaları, eko-eleştiri, bitki çalışmaları, çevresel çalışmalar, okyanus çalışmaları, yerküre çalışmaları, yemek ve diyet çalışmaları, moda, başarı ve eleştirel yönetim çalışmaları verilebilir. Yeni medya, altbölümler ve meta-alanlar olan: yazılım, internet, oyun, algoritmik ve eleştirel kod çalışmaları çoğalmıştır. Güvenlikle ilgili temel endişe nedeniyle güvenlik çalışmaları, ölüm, intihar ve neslin tükenmesi çalışmalarında ortaya çıkmaktadır. Listeler hala büyümektedir. Nesnelerin sorusu meselesi, insani bilimlerin insan merkezci özünün doğruluğunu tartışmaktır ama sadece ek bir önlem değildir, diğer bir deyişle, sadece nicel yeni nesnelerin çalışmasını eklemeyiz, aynı zamanda niteleyici bir değişimin bakış açısı ve metodunun da temelini atar.

Transversal Beşeri Bilimler Sonrası, bu hızla akan manzara içinde, hem bilişsel kapitalizmin değişim çarpınılarına bir tepki olarak, hem de kar sağlayamayan ve eleştirel amaçlara doğru bu değişiklikleri farklı bir kullanım, aktif ya da olumlu bir teşebbüs olarak yeniden tasarlamak için ortaya çıkar. Beşeri bilimler sonrası, bu nitel değişim ve düşüncenin parametrelerinin transversalliğinin heterojen çizgilerini (Braidotti 2019) uygulanabilir hale getirir. Transversal Beşeri Bilimler sonrası, eleştirel düşünce bazlı, materyal ve sosyal formasyonları cisimleşmiş akademik iş ve ilmi araştırma arasındaki bilim toplulukları, insan sonrası yakınsamada baş gösterip, çelişen ara-bağlantıların belli bir türünü tanıdıkları zaman ortaya çıkar. Aralarındaki bağ, geleneksel kurumsal bölümlerin kesen ve tehlikedeki konulara yeni acil vakalar ekleyen bilişsel kapitalizmin, bilgi üretiminin yeni modlarıyla demir gibi dövülür. Örneğin, transversal Beşeri Bilimler sonrası iki önemli desteği, çevresel ve dijital beşeri bilimler, insan sonrası ve insanmerkezcilik sonrasıyla hem çalışmaya, hem de onların ötesine geçmeye teşvik edilir. Alışılmışın dışında düşünürsek, 1970'lerde dine küfretme gibi algılanan düşünce, normların dışında bırakılma olarak algılanırken, neoliberal hükümetlerin zamanında norm haline gelmiştir.

Bakış açısının nitel değişimi için en az gereksinim, karasal, gezegensel, kozmik düşünceler, hayvanlar ve bitkiler gibi doğallaştırılmış ötekiler ve önemli failer olarak teknolojik alet ve transversal düşünme ve bilmenin müşterek yapıcısını, transversal Beşeri Bilimler sonrası aracılığıyla tekrar pozisyona sokmaktır. Çünkü o insan sonrası koşul, hem sayısal, hem çevresel, hem de çevre bilimseldir ve eşitsizliklerle de dolu olduğu için, *zoe*¹³/coğrafi/tekno sınırlı bakış açılarına doğru eleştirel bir dönüş talep eder. Bu tekrar eden oryantasyon, beşeri bilimlerin bilimle olan ilişkileri üzerinde tekrar çalışma ihtiyacını ya da aksini de aynı şekilde kabul etmeyi dolayısıyla karşılıklı saygının meydana geldiği bir kültüre izin vermeyi kapsar.

¹³ non-human (Braidotti 2013): insan olmayan.

Aynı zamanda, Beşeri Bilimlerin, bir çok terminoloji, metafor ve simgelemelerin, siber alan için, insan sonrası faillerin, garip nesnelere ilişkin çalışmalarını etkili kılarak sona erer olduğunu not düşmek, paradoksaldır.

Beşeri Bilimler sonrası kurulmuş, insancıl ve insan merkezci düşüncenin modelleri, doğa/kültür, insan/insan olamayan, bios/zoe ayrımlarına, kafa tutarak karşı çıkmaktadır. Bu kategorileşmiş bölümler, sadece kavramsal değil, aynı zamanda geleneksel insani bilimler için metodolojik ve eleştirel çalışmalara benzerleri (doğmamış biri, eleştiren bir düşünürüne dönüşen biri) için temel teşkil eden sosyal bir yapısalcı metodolojiyi desteklerler. Ancak bu ikili metot, her zaman bizim ekozofik, insanmerkezcilik sonrası, coğrafi-sınırlı ve tekno aracılık çevremizle başa çıkmaya yardımcı olmaz. Bunun yerine, müşterek yapısallaştırmanın ve canlı ifadenin, neo-liberal lokasyonların ve perspektiflerin, yeni olumlu bir metodunu öneriyorum.

Bu projede yapılanmış olan, ahlaktan ziyade etikle ilgili soruları ortaya atarak, birlik olmuş emirlerin jargonu dışındaki çağdaş beşeri bilimler sosyal sorumluluklarını nasıl yenileyebileceğimiz sorusudur. İlki kanun ve nizam ile ilgileniyorken, ikincisi ikili anlamda gücün, hile (potestas) ve yetki (potentia) sorularını öne çıkarır. Güçler ve ilişkiler hakkında bir söylem olarak etik, neo-liberal yönetim altında bilimsel araştırmayı içeren, halkın hayatının aykırılıklarını ortaya koyan transversal bir düşüncedir.

Bu çelişkiler içinde, analitik olarak post-hümanist, ama normatif olarak neo-hümanist olan, çağdaş tekno-bilimin dominant pratiğini tanımlayan, önde gelen normatif karardır. Örneğin, bireyler, kendi sağlıkları için -yaşam tarzı idaresi ve nicel kişilerin gözlemlenmesiyle – güç konuları ve sosyal adaleti kaldırma gerekliliği olmadan, ahlak sorumluluğunun duyusunu geliştirmek için cesaretlendirilirler. Aynısı, genler, zihinsel sağlık ve üreme fonksiyonlarının idaresi için de geçerlidir.

Bu baskın paradigmanın örneklerini, beyin araştırmaları (Rose 2013), primatoloji (de Waal 2009) ve medya çalışmalarından (Castells 2010; Verbeek 2011) bire bir aldım (Braidotti 2013). Analitik insan sonrasını, neo-humanizma ile bağlamak için, bu popüler ama içten tutarsız emirden çok, biraz daha eleştirel bir mesafeyi tavsiye ederim. Bu bakış açısının ihmal ettiği şey, çeşitlilik ve karmaşıklıkta güç ilişkilerinin analizidir. Bunlara açıklama getirmek için, normatif hükmün sorularını ertelemek ve güçle ilgili konular için Foucault'ya (1995) yetkilendirme için Deleuze'a (1988) ve onun Spinoza'yı tekrar okumalarına ([1677] 1996) odaklanmak yararlı olur. Bu bize eşitsizliğin sosyal konularına, örneğin yeni teknolojilere erişim eksikliğine hitap etmeye ve çağdaş gücün nekro-politikalarının yönlerini öne çıkarmaya izin verir. Bunlar, üniversitenin eleştirel fonksiyonu ve akademik özgürlük

üzerinde negatif etki yaparak süre gelen “terör üzerine savaşın”, sosyal çevrenin silahlandırılması ve güvenlik endişelerinin dikkate değer bir şekilde artmasını içerir. Bu etik-politik endişeler de, beşeri bilimlerin sosyal ilgisini artıracak ve bugün dünyanın yüzleşeceği, karmaşık konuların birçoğuna hitap edebileceğimiz yollardandır.

İnsan sonrası olumlu etik projeye temel teşkil eder ve kararlılıkla inanıyorum ki, beşeri bilimlerde, bizim, yani eleştirel bilim insanlarının, bugün, insan sonrası yakınsama ile sunulan fırsatlara ve transversal Beşeri Bilimler sonrasına, dayanışmanın yeni formlarına, sosyal adalete ve demokratik münazara ve muhalif olmaya doğru yönlendirilmesine, ihtiyaç olduğunu ortaya koyar. Olumlu değerler, ilişkiler ve projelerin yapılandırılmasının uygulaması, bütün bu insan sonrası, tüm insan arzu ve isteklerine destek olmayı merkez alır (Braidotti 2006; 2017).

1.

Eleştirel Beşeri Bilimler sonrası transversal söylemsel cephe sadece klasik disiplinlerin kenar bölgesinde değil, aynı zamanda yukarıda belirttiğim “çalışmaların”, başarılı jenerasyonların, disiplinlerarası eleştirel söylemlerin ana sermayelerinden ortaya çıkarak da son zamanlarda zuhur ediyor.

Canlılık, alanda terminolojik farklılaştırma ve verimli neolojizmlerin yaygınlaşması ile gösterildiği gibi söylüyor. Aynı zamanda yayınlar, kurumsal kurslar ve araştırma projelerinin dizilişiyle doğrulanmaktadır. Örneğin, ekolojik Beşeri İnsani Bilimlere, Çevresel Beşeri Bilimlere, deniz ve okyanusları çalışan mavi beşeri bilimlerde alt-bölgelere ayrılmışlara, Yeryüzüne odaklanan yeşil beşeri bilimlere bakın. Onlar da sürdürülebilir insani bilimler ve daha kaba versiyonlarda, enerji insani bilimleri ve esnek insani bilimler olarak bilinirler. Diğer başarılı örnekler: biyo-insani bilimler olarak da bilinen medikal bilim, nörobilim, evrim bilimidir. Halk bilim oldukça popülerdir ve topluluk insani bilimleri, vatandaşlık bilimi, topluluk bilimleri, çeviri bilimleri, global insani bilimler ve genel insani bilimleri meydana getirmiştir. Daha neo-liberal varyasyonlar ise interaktif bilimler, elastiki bilimler ve girişimcilik bilimleridir. Dijital bilimler (Hayles 1999; 2005), bilgisayara, bilgiye dayalı, data bilimleri, muhtemelen son yılların en güçlü kurumsal gelişmeleridir.

Oranın hızlı büyümesi, birçok meta-söylemsel analizleri hali hazırda harekete geçirdi; bu da karşılığında neolojizmin başka bir dizisinde sonuçlandı. Buna örnek: Beşeri Bilimler Sonrası

(Wolfe, 2010); insandışı¹⁴ (acımasız) insani bilimler (Grosz, 2011); transformatif (Epstein, 2012), meydana gelen ve göçebe¹⁵ insani bilimler (Stimpson, 2016); ve benim bahsettiğim eleştirel transversal Beşeri Bilimler sonrasıdır.

Beşeri Bilimler sonrası, bir dizi varsayımı, yalnızca bir odaklanmanın ötesindeki insan olmayan nesnelere incelemede, paylaşır. İlk olarak, bilen -bilen özne- ne Erkek insan – *Homo universalis* - ne de sadece Antropolardır. Bilen özne, artık liberal bireyler değil, insan ve insan olmayan failerin, materyal ağına işbirliği ile bağlı olan insanları içeren, *zoe*/coğrafi/teknolojik alakalı faktörlerin daha karmaşık transversal bir topluluğudur. Örneğin, dijital bilimler için bilginin öznesi, yapay zeka aracılığıdır; çevre bilimleri için, coğrafi-, meteo-, hidro-merkezlidir.

Şu nokta oldukça önemli: birçok teknoloji-bilimci, insan sonrası bilimci (Latour, 2017) öznenin bir nosyonuna ihtiyaç için, onu bir çeşit insafsız rasyonalizmle yer değiştirirken, hazırlar; ben zıt görüşten yana olup, zamanımıza değer insan sonrası öznelerin bir vizyonu için sertçe çekişirim. Transversal Beşeri Bilimler sonrası, spontane jenerasyonla, ya da baskın meta-desenin otomatik çoğaltmasıyla doğmamıştır: eğer var olsalar bile, bilişsel kapitalizm ve akademik bilgi uygulamaları arasında noksan kalan bağları farklı bir kullanım için yeniden tasarlayan, ya da yeniden yapılandırmak için araya giren düşünürlerin, bilim insanı ve aktivist topluluklarının bağlılıklarının ve sıkı çalışmalarının sonucudur. Onlar, alternatif kolektif topluluklar, transversal özneler, ortadan yok olan bir tür insan olan “bizi” yeni kolektif uygulama aracılığı ile şekillendirir.

İnsan olmayan aktörler içeren, ekozofik toplulukların modunda oluşan, bu transversal öznellikler, yerleşmiş ve perspektivist bilginin boyutuna vurgu yapar. Olumlu etik, “bizim” oluşa yatkın olduğumuz şeyin sanal potansiyeli ya da farkına varılmayanı gerçekleştiren, transversal özne toplulukları oluşturarak, onları bağlayan şeydir. İnsan sonrası özneler, süregelen bir çalışmadır. Onlar insan sonrası yakınsamada, post-hümanist ve insan merkezilik sonrası sorgulama eksenini boyunca hem eleştirel hem de yaratıcı bir proje olarak ortaya çıkar. Transversallik, bilginin yeni öznelerinin kompozisyon süreci için, herhangi bir önceden belirlenmiş sonucu önceden satın alır; ne olabilecekleri ise, ilişkisel ittifakların bir maddesi ve devam eden materyal uygulamaların bir meselesidir. Bu, rölativizm değil, ama daha çok her yerde mevcut olan yeni materyalizm ve konumlandırılmış perspektivizmdir.

¹⁴ inhuman (Braidotti 1184)

¹⁵ nomadic (Braidotti 1184)

Özneliği yapılandıran şey ilişkisel güç veya herhangi bir varlığın gücü ile donatılmış olan, diğer bir deyişle, yapısal ilişkisel bir kapasitedir: ötekilere doğru genişleme ve yakınlık onun kabiliyetidir. Canlı varlıklar, hem iliştilenmiş hem de cisimleştirilmiştir, ilişkisel duygusal güçlere sahiptirler. Böylelikle değişik şeylerin ve oluşun değişik hızlarının kabiliyetine haizdirler (Braidotti 2002). Transversal ilişkisel varlıklar olarak tanımlanan öznel, liberal bir özne ile örtüşmez, daha çok karmaşık tekillerin veya yoğunlukların olayı manasına gelen “özgünlükçüler” (“*haecceity*”) (Deleuze ve Guattari 1994). Öznel, dolayısıyla, hem kişisel sonrası ve bireysellik öncesi, hem de, eğer altüst olmamışsa, anlamayı değiştirmeye çalıştığı şartlara tam olarak bulaşmıştır. Biz, ortak bir maddede, varyasyonları; diğer bir deyişle, kendimizi aynı canlı madde içinde – çevresel, sosyal ve duygusal olarak, ortak tanımladıkça, haydi haydi birbirimizden farklılaşırız.

Beşeri Bilimler sonrası ikinci önemli özelliği de, öyleyse, *zoe*'nin çeşitliliğini, insan olmayan yaşamı, hiyerarşik olmayan bir tavırla kabullenip, maddenin zekasının diferansiyeli ve tüm organizmaların yaratılışı ve yeteneğinin kişisel derecelerini, ileri sürüyor olmasıdır. *Zoe*-coğrafi-teknolojik varlıklar bilgi üretiminde partnerdirler, bu da demek oluyor ki düşünme ve bilme sadece insanların ayrıcalığı değil, aynı zamanda dünyada gerçekleşendir. Dünya, çoklu organik türlerinin bir arada yaşamasıyla, sayısal ağlar ve teknolojik yapay dokuyla bir arada yaşıyor olmasıyla, tanımlanır (Guattari 2000; Alaimo 2010).

Beşeri Bilimler Sonrası hakkında neyin eleştirel, neyin insan sonrası olduğu, tematik, metodolojik ve kavramsal özelliklerin bir sorusudur. Tematik olarak, yukarıda belirtildiği gibi, onlar, ağ tabanlı teknolojik aygıtlar ve büyük data kurulumlarını içeren insan biçiminde olmayan çalışma nesnelerini içerirler. Metodolojik olarak, insan sonrası Beşeri Bilimlerin özelliklerinin tanımı, onların transversal ve “disiplinlerüstü” özelliğidir. Bilgi üretimleri için, itici güç, disiplinlerin arılığının kontrol edilmesi değil, ilişkilerin çoklu formları ve çapraz melezlemedir. Olumlu etiklerimin dilinde; onların güçleri birbirlerine ve dünyaya açılmak için ilişkisel yetenekleri ile doğru orantılıdır. Bir şekilde, onun çevresel ve organik kurumlarından ve niteliksel ve metodolojik perspektif değişimlerinin, *zoe*/coğrafi/teknolojik arabulucuların kümesi olarak hareket edenden ayrılan, tabii halinden çıkarılmış sosyal bir düzenin vizyonunun üstesinden gelirler. Aşağıda transversal konusuna tekrar değineceğim.

2.

Ana akım akademik bir konumu ele alarak, Beşeri Bilimler Sonrasının, öğrenmeye ilişkin bilişsel kapitalizmin epistemik hızının artışına bir tepki olduğu söylenebilir. Çağdaş neo-liberal yönetimdeki üniversiteler, insan sonrası yakınsamaya, kurumsal cevaplar sağlarlar. Üniversitelerin çağdaş neo-liberal yönetimi, birliğin geniş bir çeşitliliği şehre ait, halka ait, sanatsal ve aktivist yerlerle, dışsal deneyimlere erişmek amacıyla akademik araştırmaları cesaretlendirir. Araştırmanın dizilişi, gelişme ve bilgi üretmenin yeni yollarıyla deneylemeyi destekler. Bu gelişmeler, bu yüzden, ileri kapitalizmin anaakım gelişmeleri ile yankılanır.

Fakat yukarıda belirttiğim gibi, diğer yaklaşım daha az tepkisel olumlu bir yönde yer alır ve bu gelişmeleri daha özerk, radikal ve transversal uygulamalar ve söylemlerin bir ifadesi olarak görür. Bu yaklaşım, bilgi üretimini, epistemik ilişkilerin disiplinler sonrası modlarını (Lykke 2011), aktüelleşmek arzusuyla doldurulan, heterojen toplulukların, bir kümesi olarak ele alır (Deleuze ve Guattari 1994). Beşeri Bilimler Sonrasının bu iki özelliği – reaktif ve aktif – madeni bir paranın iki tarafı gibi hesaplanmayı gerektirir. Fakat insan sonrası bilgi üretiminin çoğunluk güdümlü ve azınlıktan esinlenen modlar arasındaki farkı söyleyebilmek önemlidir (Braidotti 2018).

Hem çevresel hem de dijital beşeri bilimler açıkça bu iki deseni ortaya koyar. Çoğunlukçu düzenlemelerin tarafında, neo-liberal ekonomileri destekleyen ve özdeş olan baskın kurumsal hikayeleri ve uygulamaları deneyimleyeceğiz. Örneğin, Antroposenin ortaya çıkmasıyla, itici gücüyle tüzel sürdürülebilirlik fikirleri karşılaştırmalı edebiyat, nüfus bilimleri, antropoloji, jeoloji, iklim ve çevresel bilimler kadar geniş yelpazedeki disiplinlere katkı sundu. Sonra bu geleneksel Beşeri Bilimler fakültelerinin dışındaki aktivitenin bu alanını, çevresel insani bilimler olarak tekrar kodladılar. Alan, araştırmada iyi finanse edilmiştir, birçok uzmanlaşmış akademik dergi hazırlamıştır ve bu noktada yerleşik bir akademik disiplin gibi işler.¹

Aynı zamanda, azınlık güdümlü alanların da durumu gayet iyidir: gelecek bölümde göreceğimiz gibi eko-feminizmden, Yeryüzü çalışmaları ve diğer sanat ve kültür aktivitelerinden hem postkolonyal hem de dekolonyal yerli felsefeler ve uygulamalardan meydana gelirler. Aslında, daha kapsayıcı ve sosyal içerikli soruşturma alanlarıdır.

Daha çarpıcı olanı, beyin araştırmaları, medya, dil bilim ve robotlardan, medya araştırmalarına, kütüphanecilik ve beşeri bilimleri hesaplama metotlarının aplikasyonuna kadar heterojen kaynakları sergileyen dijital beşeri bilimlerin durumudur. Bu aplikasyonların çoğu, dijitalleşmiş arşivlerin gelişmesi uyumu ve diğer benzer kaynaklarla ilgilidir. Ticari tüketicinin aplikasyonlarına paralel çalışırlar. Bu aplikasyonlar insanların mahrem hayatlarıyla ara yüzdeki datada kesinleşmiş milyarlarca Facebook sayfası gibi, çoklu

molariteler içine mahrem ve sıklıkla marjinal uygulamaları, tekrar tanzim eder. Dijital beşeri bilimlerin alanı, şimdi o kadar ileri ki, en az altı uzman dergi, ileri seviyedeki eki ve kurumsallaşmış merkezlerinin uluslararası ağı ile övünebilir (Schreibman, Siemens ve Unsworth 2004).ⁱⁱ Fakat bu çoğunlukçu meta-desen, var olan herşey değildir. Azınlık güdümlü aktiviteler örneğin dijital beşeri bilimler sanatçıları, aktif yurttaşları, tüm çeşitlerin aktivistleri ve mezheplerin (ölçülebilir sağcı politik bir bileşeni içeren) çoklu topluluklarını kapsar. Tek başına vatandaşlık bilimleri ve vatandaşlık gazeteciliği (Blaagaard 2018) dijital insani bilimlere yaklaşımın diğer önemli örnekleridir.

Diğer bir deyişle neo-liberal ekonomilerin, yersizyurtsuzlaştırmadan sonra bölgelerin dizayn edilmesinin hızıyla güdümlü baskın meta-desen ve dolayısıyla onunla sınırlandırılması, resmin tümü değildir. Sermayenin doygunluğa ulaşması, çevreselin, dijital veya öteki Beşeri Bilimler Sonrasının potansiyelini bitirmez. Görüngüye yaklaşımın başka bir yolu vardır. Bu yol, hem metotları, hem de eleştirel güçlerin etik isteklerini gösterir. Bu yaklaşım, bilen öznelerin ve bilgi uygulamalarının azınlık-oluşları üzerinde dizinlenmiş, disiplinlerüstü söylemlerin yapılandırılmış bir akışı olarak Beşeri Bilimler Sonrasının transversal gücünü vurgular. Onlar olumlu etik güçler tarafından taşınır.

Dolayısıyla insan sonrası yakınsamada, en azından iki tip bilgi ekonomisi iş başındadır. Birincisi, baskın olanın, veya “Majör bilimin” (Deleuze ve Guattari 1994) hizmetindeki ileri kapitalizmin (Braidotti 2019) epistemik hızlandırıcılığı ile bitişiktir. İkincisi, olumlu bilgi geleneklerinin, yine olumlu çeşitliliğini içeren azınlıklar ya da “minör göçebe bilimlerle” ilgilenir. Bu belirgin nitel uygulamalar arasındaki ilişkiler, ne ikili ne de diyalektiktir, daha çok değişmez müzakereler ve çekişmelerle yapılandırılmışlardır. Onların dinamik ve sıklıkla muhalif etkileşimi, transversal Beşeri Bilimler Sonrasının, çabuk gelişen alanının, engin enerjisini doldurur.

3.

Transversallik, “Majör Bilimin” baskın halleri ve “minör bilimin” transversal oluşu arasında ayırt edici etkin kelime olur. Bu fark etiktir, fakat etkileri hem politik hem de kurumsaldır. “Biz”, eleştiren insan sonrası düşünürler, olumlu toplulukları sürdürme becerisine sahibiz; biliriz ki, onların politik gücü kolektif hayallerini gerçekleştirmede (Gatens ve Loyd 1999) yatar.

Transversallik terimi, Guattari (1984) ve Deleuze’un (2000) ve ayrıca her ikisinin ortak çalışmalarında (1994) psikanaliz teorisine ve felsefeye tanıtılmıştır. Kavram, arzunun

gücünün, Lacancı diyalektiğin Yoksunluk ve Yasasından fiziksel olarak ayrılmasını sağlayıp, onun yerine, bütünlük olarak yeni-Spinozacı arzu nosyonuna döndürme anlamına gelir. Transversallik, arzuyu, hem yıkma, hem de dünyadaki varlıkların arasındaki ilişkileri yeniden yapılandırma kabiliyeti olan pozitif bir güç olarak konumlandırır. Bu büyük değişimde, bilinçaltı süreçleri, merkezileşmiş dilbilimin uzman bir kodunun taşmasından (feyz/sudûr) ziyade, dünyada müşterek yasalaşan materyal müdahalelerin sonucu olarak, tekrar tanımlanır. Bilinçaltı arzuları hem yıkıcı, hem de üreticidir.

Bu diyalektik olmayan arzu anlayışı marjinalleşmiş yeterince temsil edilmeyen ve düşünme ve bilmenin sanal modları için, önemli ifadelere sahiptir. Diğer bir deyişle, henüz bilinmeyen şey, bilinemeyebilir olmanın negatif düzeninde yer almaz. Kodlanmamış, suçlu ve bazı zamanlarda yasadışı bilgi modunun kabulünün resmi teminatının henüz ulaşmamış olarak ifade edilir olması bakımından, daha çok transversal sanal kalır. Aslında bilmenin yeni yollarını uygulayan görevi yerine getirebilme, transversal bir özne topluluğunu oluşturmanın kollektif praksişiyle, gerçekleştirilmenin sürecindedir.

Kapsamı genişleterek, transdisipliner, interdisipliner ve disiplinler sonrası bilim insanları, disiplinler uzmanı olarak tanınmadan, ya da o disiplinlerin kısıtlamaları hakkında bildikleri şeylere rağmen, uzmanlık ve sektörel bilgi birikimine sahiptirler. Marjinal bilgi oyunun kurallarını değiştirme istekliliğinde, dinamik, hayata ait, kanuna baş kaldırır. Bu içsel gerilim ve onu sürdüren arzunun pozitif gücü, Beşeri Bilimler sonrasını yapılandıran bazı değişen zeminleri ve onları gerektiren, yoğun trans-disiplinerliği destekleyerek, düşüncelerini açıkça ifade eder. Transversal yaklaşım insan sonrası pedagoji ve eğitim (Semetsky 2008; Semetsky ve Masny 2013) için, doğa/teknoloji, erkek/dişi, siyahi/beyaz, yerel/global, şimdi/geçmiş arasında – çapraz akan ve ikili zıtlıkları yerinden eden toplulukların içinde – (Braidotti 1994) yer alan transversalliğin, bir olay olarak özne formasyonu fikri üzerine yapılandırarak, ilham verici özelliğini kanıtlamıştır. İnsan sonrası eleştirel düşünürler ve eğiticiler, bir bilgi üretimi fikrini iliştilenmiş, cisimleşmiş, duygusal ve ilişkisel olarak savunurlar, kendilerini dünyanın içinde ve bir parçası olarak konumlandırırlar.

Transversal bir bilgi alanı olarak, eleştirel insan sonrası ilmi için ontolojik zemini sağlayan, hayata dair, yeni-materyalizmin üzerindeki vurgu, neo-liberal yüksek öğrenim iş modeline karşı çıkmak için de bir yoldur. İnsan sonrası transversallik birçok kurumda daha yüksek öğrenimin özünde olan bu piramide benzer akademik yapı ve yorumun hiyerarşik zincirini eleştiren, organizasyonel bir ilke olarak, geliştirilmişti (Cole and Bradley 2018). Aynı zamanda global bir market olarak dizayn edilen yüksek öğrenimin içinde akademik ölçeğin en

altında geniş bir “prekarite”, yani fakir ve güvenilir işi olmayan kişiler, ile meydana gelen sermayenin rolü ve eşit olmayan iş ilişkilerini sorgular. Birçok katılımcı için, bugün akademik eğitimin gerçeği yüksek bir borç batağı ve eksik istihdamdır. Topluluk güdümlü “transversalliğin” uygulamaları, hiyerarşik olmayan ilişkisellik ve eğitimde duygulanım bağışının bir modelini takdim ederek, üniversitenin şirketleştirmesinde ve bilginin parasallaştırılmasında, panzehir görevi görür.

Åsberg, Koobak, Johnson (2010) ve Lykke'nin (2018) önerdiği gibi, Beşeri Bilimler Sonrası, insan, sosyal ve doğal bilimler arasındaki akademik bölümleri yapılandıran belirli disiplinlerin hegemonik gücünü istikrarsızlaştırmak için dönüştürücü bir ilke olarak disiplinler sonrası öne çıkarır. İnsan sonrası bilginin organizasyonun yeni kurumsal biçimler ve metotları rekabete dayalı olmayan çerçevede karar verilebilir işbirliğine dayalı paylaşılabılır akademik alanlar aracılığı ile transversal konuşmalara ihtiyacı vardır.

İçkinliğin politikaları üzerine bu vurgu, eğitimde antropomorfik olmayan unsurların gerek hayvanlar, doğal varlıklar gerekse teknolojik aygıtlar olmasına izin verir. *Zoe*-coğrafi-tekno transversal varlıklar daha önce ayrıştırılmış türler, kategoriler ve alanlarını enine boyuna düşünmek için bizlere izin verir. Transversallik, hayvan doğası, algoritmik sistemler, gezegensel organizmalar, eşit ama bölgeleri, coğrafyaları, jeolojileri, ekolojileri ve hayatta kalma teknolojilerini içeren rizomatik şartlara bağlantıları kolaylaştırır. Transversallik hem öğrencileri, hem eğitimcileri öğrenmeye çalıştıkları dünyanın içine taşır.

4.

Farklı Beşeri Bilimler Sonrasına, en iyi doğrusal olmayan topluluklar olarak yaklaşılır: birbirleriyle, hem ayrıştırıcı, hem birleştiren yollarla, yankılanır ve kesişirler. Bağlama duygulanımlarından biri onların olumlu transversal bir yaklaşım benimseyerek, insan sonrası yakınsamayı muhafaza eden, daha yeterli anlama şartlarına erişme arzusudur. Çağdaş insan sonrası koşulda, hatta olasılıkların zenginliğinde, çoklu insanlık dışı ve adil olmayan faktörler mevcuttur. Yukarıda üzerinde durduğum gibi, transversallik normatif olmayan ama bununla beraber, kolektif praksis talep eden ve alışkanlıklarda değişikliği ima eden referansın çerçevesinde, aynı zamanda günlük etkileşim ve aktivitelerde, yüksek düzeyde etik yaklaşımıdır.

Beşeri Bilimler Sonrası, neo-liberal hükümetin içinde, çoğu kişinin ölümler için vazgeçtiği bir alanın yaratıcısı ve hali hazırdaki enerjinin, açık bir ifadesidir. Beşeri Bilimler Sonrası hiçbir disiplin kimliğine bağlı olmadan yoğunlukla eleştirel ve yaratıcıdır. Entelektüel kesim ve

araştırmacılar için çalışma alışkanlıkları ve düşünce biçimlerine eleştirel dikkat geliştirmek amacıyla bir yol olabilir. Kurulmuş olanın ve yapısalcı metodolojinin sıklıkla ikili gereksinimleri¹⁶ ve durumu hatırlamada gerekli olan sadece bilişsel haritalamanın ötesinde, transversallik, Beşeri Bilimler Sonrasında, bilişsel kapitalizm ve onun maddi sonuçları ile aynı yer ve zamanda biten bilgi üretiminin alanına, eleştirel ulaşımı iterek, söylem analizinin ötesine geçer.

İnsan sonrası yakınsama ele alındığında, eleştirel düşünürler için, kalan, eleştirel insan sonrası bilginin üretimini aramaktan başka, yapılabilecek hiçbir şey yoktur. Bu, insan sonrası güçle, ileri kapitalizmin çoklu hız kazanmalarının ortasında, hakikati konuşmanın oldukça insani uygulamasını içerir. Bunlarla başa çıkmak için, “bizim” ayrı ayrı konularımızı yapılandıran, karmaşık tekilliklere, daha derin odaklanmaya ihtiyaç duyarız. Eleştirel Beşeri Bilimler Sonrası, kaybolmuş insanlar, insan sonrası karşı koymaya kendini adayan “biz” için, içkinlik düzleminin, kompozisyonuna doğru kayda değer bir biçimde çalışmak, bu proje için epistemolojik araç olabilir. Dijital, postkolonyal ve dekolonyal, beşeri bilimlerdeki yeni gelişmeler, kuir insandışıcılık ve posthümanizmin, dahası neo-Siyah ve posthümanizmin (Gilroy 2016) ve indijenöz¹⁷ felsefelerin (Todd 2015; Whyte 2016) ırksallaştırılmış ontolojilerin (Wynter 2015) eleştirisinin süregelen mirasının içinde, insan sonrası yakınsama üzerine, önemli yeni iç görüler ortaya atar.

Bu gezegende hayat süren “bizim”, zaman içinde, bu noktada birbirimize bağlı olduğumuzu, hem de dahili olarak kırıldığımızı, bize öğretiler. Sınıf, ırk, cinsiyet ve seksüel oryantasyon, yaş ve bedensel engelsizlik, “normal” insanlığa erişimi çerçeveye koyup, kontrol altına almada önemli işaretler olarak fonksiyonel olmaya, devam etmektedir. Eleştirel Beşeri Bilimler Sonrası, değişen bakış açıların, değişik ve çeşitli haldeki düzenini ve insan sonrası dönemde “insana” şekil verilmesini sağlar. Bu alan, yeni bir insani bilim hakkında, konsensüse benzer bir şeyi amaç edinmemektedir, ama birçok kaybolmuş insanın, “minör” veya göçebe bilgisinin, olası gelecekler ve üretme zemini gerçekleştirmesi için, bir çerçeve verir. Yeni materyalist etiklerin olumlamları bize, karmaşık, minör bilimin tekrar eden kompozisyonunu, transversal Beşeri Bilimler Sonrası içinde, oluş sürecindeki şeyin ölçüsünü veriyor.

¹⁶ Binary requirements

¹⁷ Indigenous

Kaynakça

- Alaimo, S. (2010). *Bodily Natures: Science, Environment, and the Material Self*. Bloomington: Indiana University Press.
- Åsberg, C., Redi Koobak, and Ericka Johnson, eds. (2010). "Post-humanities is a Feminist Issue." *Nora* 19(4): 213–16. <https://doi.org/10.1080/08038740.2011.625369>
- Beck, Ulrich. (2007). "The Cosmopolitan Condition: Why Methodological Nationalism Fails." *Theory, Culture & Society* 24(7/8): 286–90. <https://doi.org/10.1177/02632764070240072505>
- Blaagaard, B. (2018). *Citizen Journalism as Conceptual Practice: Postcolonial Archives and Embodied Political Acts of New Media*. London: Rowman and Littlefield.
- Braidotti, R. (1991). *Patterns of Dissonance: On Women in Contemporary French Philosophy*. Cambridge: Polity.
- Braidotti, R. (1994). *Nomadic Subjects: Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*. New York: Columbia University Press.
- Braidotti, R. (2002). *Metamorphoses: Towards a Materialist Theory of Becoming*. Cambridge: Polity.
- Braidotti, R. (2006). *Transpositions: On Nomadic Ethics*. Cambridge: Polity.
- Braidotti, R. (2011a). *Nomadic Subjects: Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*. New York: Columbia University Press.
- Braidotti, R. (2011b). *Nomadic Theory: The Portable Rosi Braidotti*. New York: Columbia University Press.
- Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Cambridge: Polity.
- Braidotti, R. (2016a). "The Contested Posthumanities." In *Contesting Humanities*, edited by Rosi Braidotti and Paul Gilroy, 9–46. London: Bloomsbury Academic.
- Braidotti, R. (2016b). "The Critical Posthumanities; Or, is Medianatures to Naturecultures as Zoe is to Bios?" *Cultural Politics* 12(3): 380–90. <https://doi.org/10.1215/17432197-3648930>
- Braidotti, R. (2017). "Posthuman, All Too Human." The 2017 Tanner Lectures on Human Values. Lecture series, Yale University, Whitney Humanities Center, March 1–2.

- Braidotti, R. (2018). "A Theoretical Framework for the Critical Posthumanities." *Theory, Culture & Society*, <https://doi.org/10.1177/0263276418771486>
- Braidotti, R. (2019). *Posthuman Knowledge*. Cambridge: Polity.
- Braidotti, R., and Maria Hlavajova, eds. (2018). *Posthuman Glossary*. London: Bloomsbury Academic.
- Castells, M. (2010). *The Information Age: Economy, Society and Culture*. Volume 1: The Rise of the Network Society, 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Cole, David R., and Joff P.N. Bradley, eds. (2018). *Principles of Transversality in Globalization and Education*. New York: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-13-0583-2>
- Deleuze, G. (1988). *Spinoza: Practical Philosophy*. Translated by Robert Hurley. San Francisco: City Lights Books.
- Deleuze, G. (2000). *Proust and Signs*. Translated by Richard Howard. London: Athlone Press.
- Deleuze, G., and Felix G. (1987). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Translated by Brian Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Deleuze, G., and Felix G.. (1994). *What is Philosophy?* Translated by Hugh Tomlinson and Graham Burchill. New York: Columbia University Press.
- Epstein, M. (2012). *The Transformative Humanities: A Manifesto*. New York: Bloomsbury Academic.
- Foucault, M. (1970). *The Order of Things: An Archaeology of Human Sciences*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and Punish*. Translated by Alan Sheridan. New York: Pantheon Books.
- Gatens, M., and Genevieve Lloyd. (1999). *Collective Imaginings*. New York: Routledge.
- Gilroy, P. (2016). *The Black Atlantic and the Re-enchantment of Humanism*. Salt Lake City: University of Utah Press.
- Grosz, E. (2011). *Becoming Undone: Darwinian Reflections on Life, Politics, and Art*. Durham, NC: Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822394433>

- Guattari, F. (1984). *Molecular Revolution: Psychiatry and Politics*. Translated by Rosemary Sheed. London: Penguin Books.
- Guattari, F. (2000). *The Three Ecologies*. Translated by Ian Pindar and Paul Sutton. London: Athlone Press.
- Hayles, N. K. (1999). *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Informatics*. Chicago, IL: University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226321394.001.0001>
- Hayles, N. K. (2005). *My Mother Was a Computer: Digital Subjects and Literary Texts*. Chicago: University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226321493.001.0001>
- Kolbert, E. (2014). *The Sixth Extinction*. New York: Henry Holt Company.
- Latour, B. (2017). *Facing Gaia: Eight Lectures on the New Climatic Regime*. Translated by Catherine Porter. Cambridge: Polity Press.
- Lloyd, G. (1984). *The Man of Reason: Male and Female in Western Philosophy*. London: Methuen.
- Lykke, N. (2011). "This Discipline Which Is Not One: Feminist Studies as a Post-discipline." In *Theories and Methodologies in Postgraduate Feminist Research: Researching Transversal Posthumanities Differently*, edited by Nina Lykke, Rosemarie Buikema and Gabriele Griffin, 137–51. New York: Routledge.
- Lykke, N. (2018). "Postdisciplinarity." In *Posthuman Glossary*, edited by Rosi Braidotti and Maria Hlavajova, 332–35. London: Bloomsbury Academic.
- Moulier-Boutang, Y. (2012). *Cognitive Capitalism*. Cambridge: Polity.
- Rose, N. (2013). "The Human Sciences in a Biological Age." *Theory, Culture & Society* 30(1): 3–34. <https://doi.org/10.1177/0263276412456569>
- Said, E. (2004). *Humanism and Democratic Criticism*. New York: Columbia University Press.
- Schreibman, S., Ray Siemens, and John Unsworth. (2004). *A Companion to Digital Humanities*. Oxford: Blackwell. <https://doi.org/10.1111/b.9781405103213.2004.00002.x>

Schwab, K. (2015). “The Fourth Industrial Revolution: What It Means and How to Respond.” Foreign Affairs, December 12, 2015. <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution>.

Semetsky, I. (2008). *Nomadic Education: Variations on a Theme by Deleuze and Guattari*. Rotterdam: Sense Publishers. <https://doi.org/10.1163/9789087904135>

Semetsky, I., and Diana Masny, eds. (2013). *Deleuze and Education*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Shiva, V. (1993). *Monocultures of the Mind*. London: Palgrave Macmillan.

Spinoza, B de. (1996). *Ethics*. London: Penguin Classics. First published 1677.

Srnicek, N. (2016). *Platform Capitalism*. Cambridge: Polity.

Stimpson, C. R. (2016). “The Nomadic Humanities.” Los Angeles Review of Books, July 12, 2016. <https://lareviewofbooks.org/article/the-nomadic-humanities/#!>.

Todd, Z. (2015). “Indigenizing the Anthropocene.” In *Art in the Anthropocene: Encounters Among Aesthetics, Politics, Environments and Epistemologies*, edited by Heather Davis and Etienne Turpin, 241–54. London: Open Humanities Press.

Verbeek, P. P. (2011). *Moralizing Technology: Understanding and Designing the Morality of Things*. Chicago: University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226852904.001.0001>

Waal, F. de. (2009). *The Age of Empathy*. New York: Three Rivers Press.

Whyte, K. P. (2016). “Is It Colonial Déjà Vu? Indigenous Peoples and Climate Injustice.” In *Humanities for the Environment: Integrating Knowledges, Forging New Constellations of Practice*, edited by Joni Adamson, Michael Davis and Hsinya Huang, 88–104. Abingdon-on-Thames: Earthscan Publications.

Wolfe, C. (2010). *What is Posthumanism?* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Wynter, S. (2015). *On Being Human as Praxis*. Durham, NC: Duke University Press.

Notlar:

ⁱ İki önemli araştırmayı bu sitede bulabilirsiniz: <http://environmentalHumanities.org/>; <http://www.resiliencejournal/>.

ⁱⁱ Bu MerkezAğ (CenterNet Network) Dijital Beşeri Bilimlerin Ortaklığını yayınlıyor: <http://www.dhcenternet.org/>.